

بررسی تطبیقی نقش قاب‌های خشتی
فرش‌های مناطق استان چهارمحال و
بختیاری

فرش خشتی شلمزار مأخذ:
www.oriental-carpets.com

بررسی تطبیقی نقش قاب‌های خشتی فرش‌های مناطق استان چهارمحال و بختیاری

سمیرا آقادات جلفایی * میثم براری **

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۱/۱۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۲/۴/۱۹

چکیده

فرش‌های روستایی ایران منابع مهمی برای مطالعه هنر و فرهنگ روستایی ایران به‌شمار می‌روند. کاربرد نقوش و رنگ‌های به‌کاررفته در این فرش‌ها بازتاب فرهنگ، آداب و رسوم، هنر و تجربه زیست مردم منطقه است. حضور وجوه مشترک در نقوش به‌کاررفته در قاب‌های فرش‌های خشتی و رنگ آن‌ها حاکی از روح حاکم بر این آثار، تحت تأثیر معاشرت با طبیعت است. در این فرش‌های خشتی، تفاوت‌هایی از لحاظ ظاهری و تکنیکی وجود دارد که برای تشخیص بهتر فرش‌های خشتی مناطق مختلف استان چهارمحال و بختیاری از یکدیگر لازم است نقوش داخل قاب‌ها از لحاظ تجسمی بررسی شود. هدف این مقاله، شناخت هرچه بهتر نقوش فرش‌های خشتی، توصیف و طبقه‌بندی این نقوش و افزایش توان تشخیص فرش‌های روستاهای این منطقه است و همچنین علاوه بر اینکه به حوزه‌های نظری تک تک نقوش می‌پردازیم به حوزه‌های تجسمی مثل رنگ، اندازه، انتزاعی شدن یا ساده‌شدن نقوش نیز پرداخته می‌شود. در این میان، پاسخ به سئوالات زیر مدنظر بوده است:

۱. بیشترین نقوش به‌کاررفته در فرش‌های خشتی مناطق مختلف این استان چیست؟
۲. چه تفاوت‌هایی بین نقوش فرش‌های این مناطق وجود دارد؟

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تطبیقی است و روش جمع‌آوری اطلاعات آن به روش میدانی و کتابخانه‌ای صورت گرفته و شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات آن به روش مقایسه‌ای است براساس کتب، اسناد و مدارک موجود نقوش فرش‌های خشتی مناطق مختلف استان چهارمحال و بختیاری مورد بررسی قرار گرفته است و سپس به بررسی تطبیقی نقوش فرش‌های مناطق این استان و مقایسه آن‌ها با یکدیگر پرداخته شده است. نقوش در قالی‌های خشتی دارای تنوع زیادی است و بسته به سلیقه بافندگان نقوش خشت‌ها تغییر می‌کند، ولی به طور کلی موضوع متن این خشت‌ها بیشتر نقوش گیاهی، درختی بوده و کمتر از پرندگان و چهارپایان استفاده شده است. نقوش به‌کاررفته در قالی‌های خشتی در ابتدا در روستاهای سامان، فرخشهر، شلمزار، سفیددشت و اردل به صورت تجریدی به‌کاررفته و در قالی‌های چالشتر و شهرکرد طبیعی‌تر نمایان شده است.

واژگان کلیدی

فرش خشتی، طرح خشت، قلمدان، استان چهارمحال و بختیاری، فرش روستایی.

Email: saghadavood@yahoo.com

* کارشناس ارشد صنایع دستی، دانشگاه هنر اصفهان، شهر اصفهان، استان اصفهان

Email: meysambarari@ymail.com

** مدرس، دانشکده صنایع دستی، دانشگاه هنر اصفهان، شهر اصفهان، استان اصفهان

مقدمه

همچنین بافت این‌گونه طرح در چهارمحال و بختیاری به دوران قاجاریه و حتی اواخر دوره صفوی می‌رسد. در خصوص نقوش قاب‌های خشتی فرش‌های مناطق استان چهارمحال و بختیاری، مقاله و پژوهشی تخصصی در حد مجلات معتبر صورت نگرفته است. تنها پایان‌نامه رضمانعلی کرمانی با عنوان بررسی اصالت نقوش خشتی و قابی در قالی‌های چهارمحال و بختیاری در دانشگاه هنر اصفهان در دوره کارشناسی در این حوزه کار شده است.

بررسی نقوش فرش‌های خشتی

طرح‌های خشتی از جمله طرح‌های اصیل و مشهور فرش ایران است و تکرار نقوش مربع‌شکل یا شبیه به آن با رنگ‌بندی نامنظم خشت‌ها و گاه منظم شکل‌دهنده آن است. شکل مربع از دیرباز در بسیاری از هنرهای قدیم از جمله معماری، کاشی‌کاری، حجاری و فرش، نقش بسزایی داشته است. مربع نماد جسم است. این شکل چهارگوش از اجتماع چهار عنصر پدید آورنده ماده حکایت می‌کند. «هر بنای ساخته‌شده اعم از خشت و کاهگل یا سنگ لاشه و ملات را تو می‌نامند و بختیاری‌ها مدت کوتاهی از زمانی را که در گرمسیر زندگی می‌کنند در آن به سر می‌برند. این نوع بنا در تصور بختیاری‌ها حالت تجملی دارد. شاید به همین دلیل در بعضی از بافته‌هایشان مثل فرش توبره چوپان و جل از نقشی به نام خشتی استفاده می‌کنند» (قاضیانی، ۱۳۷۶: ۵-۱۳۴). گسترش یک نقش (خشت) در کل نوعی وحدت در هنر سنتی این مرز و بوم ایجاد می‌کند.

درون خشت‌ها نقش‌مایه‌های الهام‌گرفته به خصوص از درخت قرار می‌گیرد. گیاهان خصوصاً درختان در اکثر نقش‌های خشتی به کار رفته‌اند یا به صورت نمادین استفاده شده‌اند. «می‌توان فرش خشتی و چهارباغ را در کنار یکدیگر قرار داد زیرا درون فرش چهارباغ اغلب توسط خشت‌هایی پر شده است که درختان و گیاهان درون این مربع‌ها قرار داده شده‌اند» (زارعی، ۱۳۸۲: ۸-۱۵۷). در ساده‌ترین حالت، متن فرش به چهار قسمت تقسیم شده است که اکثراً نقوش آن‌ها نیز گیاهی است. در حقیقت این پژوهش برپایه درصد فراوانی نقوش به‌کاررفته در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری استوار است که در ذیل به توضیح نقش و جدول فراوانی جهت مقایسه تطبیقی هریک از مناطق اشاره می‌شود.

درخت سرو و تصویر آن در قالی‌های خشتی

درخت سرو نزد مردم منطقه چهارمحال و بختیاری دارای قداست است و به غیر از نقش به‌کاربرده شده در هنرهای تزئینی، به‌عنوان سمبل و نماد شناخته می‌شود. «سرو ریشه در زمین و سر بر آسمان دارد و به‌عنوان نمادی از پیوند میان زمین و آسمان هدف هنرمند را از نقطه اتصال میان زمین و آسمان برآورده می‌سازد. سرو مهر را در

یکی از معروف‌ترین انواع فرش‌های بختیاری قالی خشتی است که در تمام دنیا شناخته شده است. هر نقش آمیزه‌ای از شکل‌ها و رنگ‌های متأثر از طبیعت و باورهای بافنده است که در ذهن او آفریده می‌شود و بر بافته نقش می‌بندد. درباره فرش بختیاری بررسی و مطالعه بسیار صورت گرفته است، اما درخصوص مقایسه این نقوش در نقاط مختلف استان چهارمحال و بختیاری کمتر توجه شده است. از طرفی ویژگی‌های بصری، فنی و تکنیکی و ظاهری این فرش‌ها نگارندگان را مجاب می‌کند که به بررسی تخصصی در این خصوص بپردازند.

این مقاله می‌کوشد با بررسی و شناخت هرچه بهتر انواع نقوش فرش‌های خشتی بختیاری، این نقوش را طبقه‌بندی کرده که در این راستا، تفاوت‌ها و اشتراکات طرح و نقش در قالی‌های شهرهای استان چهارمحال و بختیاری از منظر موضوع خشتی مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد تا بتوان از این طریق در مسیر شناخت هویت و اصالت فرش ایرانی و سیر تحول طرح و نقش آن گام برداشت. درواقع، پژوهش حاضر پاسخ به این پرسش است که: چگونه می‌توان فرش‌های مناطق استان چهارمحال و بختیاری را از لحاظ طرح و رنگ از یکدیگر مجزا کرد؟ کدام نقوش در قالی‌های خشتی بیشتر به‌کار رفته است؟

به‌همین ترتیب در این مقاله، ضمن شناخت نقوش خشتی، بین نقوش فرش مناطق مختلف استان چهارمحال و بختیاری مقایسه‌ای با اولویت اول طرح و نقش و سپس رنگ و بافت صورت گرفته است. قدمت فرش‌های خشتی و منشأ پیدایش این نقوش، موضوعی است که در بخش اول این نوشتار مورد بررسی قرار گرفته و پس از آن نگاهی اجمالی به موقعیت فرش‌بافی در مناطق استان چهارمحال و بختیاری می‌شود تا با درک شرایط و ذهنیتی آگاه نسبت به فضای کلی حاکم بر فرش‌بافی این استان به‌ویژه در زمینه طرح و نقش، بتوان به بررسی تطبیقی میان نمونه فرش‌های دارای نقوش خشتی پرداخته و آن‌ها را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تطبیقی و روش جمع‌آوری اطلاعات به روش میدانی و کتابخانه‌ای و شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات آن به روش مقایسه‌ای است. داده‌های علمی و تصویری به روش کتابخانه‌ای و میدانی با بررسی فرش‌های روستایی استان چهارمحال و بختیاری به دست آمده است.

بافت نقشه‌های خشتی در قالی مناطقی چون تبریز، قم، بیرجند و چهارمحال و بختیاری معمول است. نقوش فرش‌ها به لحاظ موضوعی عبارت‌اند از هندسی، حیوانی و گیاهی. نقشه‌های خشتی از قدیمی‌ترین و اصیل‌ترین طرح‌های قالی ایران به شمار می‌روند. الگو و پیشینه این‌گونه تقسیم‌بندی و انتظام در فرش را می‌توان به استناد قالی پازیریک، به سپیده‌دمان تاریخ امپراطوری هخامنشی در ایران نسبت داد.

جدول ۱. بررسی نقش سرو در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

شهر کرد	شلمزار	چالشر	سفید دشت	قهفرخ	سامان	اردل	
							تصویر
تک سروی، ساق کوتاه نسبتاً قد کشیده، دورنگ، وجود گل‌ها در اطراف درخت سرو، خطوط تقریباً نرم	تک سروی با تزیین گل در اطراف سرو، دوسرویی ساق بلند، سه سروی ساق بلند و قد کشیده، دورنگ، خطوط شکسته	تک سروی در زمینه یک رنگ با تزیین گل در اطراف سرو، دو رنگ، خطوط نرم	یک سروی پهن تزیین شده با گل در اطراف، پر برگ در زمینه یک رنگ، خطوط شکسته	یک سروی دو رنگ در زمینه یک رنگ با تزیین گل در اطراف، شبیه به سرو شهر کرد	سه سروی با تفاوت در رنگ سر و وسط، یک سروی قد کشیده و ساق کوتاه در زمینه یک رنگ با تزیین گل در اطراف سرو	دو سروی ساق کوتاه هندسی در زمینه یک رنگ	توضیحات

جدول ۲. بررسی نقش بید مجنون در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

شهر کرد	شلمزار	چالشر	سفید دشت	قهفرخ	سامان	اردل	
							تصویر
خطوط نرم، استفاده از گل بر روی تنه	شاخ و برگ‌های نسبتاً زیاد، وجود روی تنه درخت	شاخ و برگ‌های زیاد با تنه‌ای بلند، برگ‌های یک طرفه تک رنگ، استفاده بیشتر از بیدمجنون قوسدار، استفاده از یک گل بر روی تنه	شاخه و برگ‌های خیلی کم، استفاده از دو رنگ	برگ زیاد	بیدهای مستقیم با شاخه‌های کم، تک رنگ	بیدهای مستقیم با شاخه‌های کم	توضیحات

جدول ۳. بررسی نقش انگور در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالستر	شلمزار	شهرکرد	
		—	 	 	 	 	تصویر
هندسی، دو رنگ، دانه‌های انگور به صورت مکعب	خوشه‌های انگور کم دان و ساده،	—	خوشه‌های انگور کم و استفاده از برگ زیاد	پر دان و و نزدیک به طبیعت	خوشه‌های انگور کم دان و ساده	کاربرد چند رنگ،	توضیحات

تصویر ۴. فرش خشتی شلمزار، مأخذ: صوراسرافیل، ۱۳۸۹: ۱۷۸

تصویر ۳. فرش خشتی شلمزار، مأخذ: www.oriental-carpets.com

تصویر ۲. فرش خشتی شهرکرد، مأخذ: صوراسرافیل، ۱۳۸۹: ۶۱

تصویر ۱. فرش خشتی شهرکرد، مأخذ: صوراسرافیل، ۱۳۸۹: ۶۰

سرو نیز هدایایی می‌گذاشتند» (بهمنی، ۱۳۸۹: ۶۵). این نگاره از نقوش رایج در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری است که در ایران باستان به عنوان درختی مقدس شناخته می‌شده است. سرآغاز این نگاره را در تمدن عیلام، آشور و سپس در هنر هخامنشی دانسته‌اند، بدان گونه که بر سنگ‌های تخت جمشید به کرات برای تزئین حواشی پلکان‌ها و حجاری صفوف سربازان نقش بسته است. درخت سرو سمبل

شب زایش مهر با نمادها و نشانه‌هایی دیگر نیز می‌آراستند که هر یک نزد مهربان نشانی ویژه با پیامی رازگونه و نهفته در خویش بود، چنان‌که بر فراز سرو به نشانه خورشید یا مهر تابان ستاره‌ای زرین یا سرخ برمی‌افراشتند و شاخه‌های درخت سرو را با دو رشته زرین و سیمین به نشانه خورشید و ماه می‌آراستند. همچنین جوانان آرزومند به امید برآورده شدن آرزویشان، به گونه‌ای نمادین پارچه‌ای ابریشمی یا سیمین بر شاخه‌های سرو می‌آویختند و در پای

جدول ۴. بررسی نقش شاخه گلدار در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالشتو	شلمزار	شهرکرد	
							تصویر
گل و برگ کمتر، انتزاعی و طراحی ساده	خطوط کاملاً شکسته، انتزاعی، استفاده بیشتر از رنگ آبی	طراحی ساده با خطوط شکسته	خطوط کاملاً شکسته، استفاده از دو رنگ قرمز و آبی	گل و برگ و شاخه با خطوط شکسته،	گل و برگ‌های بیشتر، نسبتاً طبیعی، استفاده از یک تا دو رنگ	شاخ و برگ‌ها به طبیعت نزدیکتر، استفاده از چندین رنگ	توضیحات

جدول ۵. بررسی نقش بته در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالشتو	شلمزار	شهرکرد	
							تصویر
بته سرکج با طراحی ساده	بته سرکج کنگره‌ای با طراحی ساده	بته کاج	بته بادامی یا بته کشیده	بته قهروآشتی و بته سیری یا بته کوچک	بته قهر و آشتی با خطوط شکسته و هندسی	بته قهر و آشتی نزدیک به طبیعت	توضیحات

جدول ۶. بررسی نقش گل سرخ در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالشر	شلمزار	شهرکرد	
—		—					تصویر
—	طراحی ساده، استفاده از یک رنگ	—	انتزاعی با خطوط شکسته	طبیعی و اکثراً به همراه یک پرند	تقریباً طبیعی و ساده	نزدیک به طبیعت، به صورت دسته گل، بر روی صخره یا سنگی در گوشه خشت	توضیحات

جدول ۷. بررسی نقش کاج در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالشر	شلمزار	شهرکرد	
							تصویر
پنج طبقه‌ای بین دو سرو با طراحی ساده	طراحی ساده، دو تا سه طبقه‌ای، همراه با سرو و پرند	شبیبه به کاج شهرکرد	هندسی و با چند رنگ	کاج‌های سه تا چهار طبقه‌ای، وجود طاووس در پای کاج	یک کاج بین دو سرو و پرداختن بیشتر به جزئیات کاج، هندسی	کاج‌های دو تا سه طبقه	توضیحات

جدول ۸. بررسی نقش گلدان در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالستر	شلمزار	شهرکرد	
							تصویر
با پایه‌ای بلند و طراحی ساده	تزئین گلدان با گل‌های آویزان، طراحی یک گل بر روی بدنه گلدان	با فرم سماور، نزدیک به طبیعت	اکثر گلدان‌ها شبیه به بشقاب، طراحی ساده و هندسی	خطوط شکسته، پر شده با گل‌های ریز و درشت، طراحی روی بدنه گلدان	وجود بیشتر گلدان‌ها درون یک محراب، خطوط تقریباً شکسته، پر شده با گل‌های ریز، طراحی روی بدنه گلدان	فرم تخم‌مرغی، اکثراً دسته‌دار، خطوط منحنی، دارای پایه‌ای کوتاه، تزئین شده با گل‌های ریز و درشت	توضیحات

تصویر ۶. فرش خشتی چالستر، مأخذ: willborg, 1972: 167

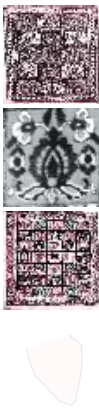

تصویر ۵. فرش خشتی شلمزار، مأخذ: www.jozan.net

یک‌سروی:
الف. ساق کوتاه و قد کشیده (تصویر ۱)
ب. ساق بلند و قد کوتاه
ج. ساق کوتاه با برگ‌های پر
دوسروی:

شادابی، جوانی، زندگی، ایستادگی و آزادی است. این درخت به مفهوم نماد زندگی پس از مرگ نیز آمده است. علاوه بر سر سبزی و جوانی، این درخت در نظر بومیان سمبل وحدانیت خداست. نقش سرو به چند شکل و با رنگ‌های مختلف در طرح‌ها وجود دارد: (جدول ۱)

جدول ۹. بررسی نقش کاج در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهقرخ	سفید دشت	چالستر	شلمزار	شهرکرد	
	—						تصویر
به صورت انتزاعی و هندسی با طراحی ساده	—	طراحی ساده و تقریباً انتزاعی شده	به صورت هندسی و کنگره ای، تزیینات کمتر در اطراف	خطوط شکسته	نخل‌ها کشیده تر و با گل‌های ریز در اطراف	خطوط نرم و لطیف	توضیحات

پوشش قبر و مراسم سوگواری بافته شده است» (ژوله، ۱۳۸۱: ۲۴).

انگور و تصویر آن در قالی‌های خشتی

در ایران باستان تاک را در خوابگاه شاهان می‌آویختند. تاک اغلب با چنار همراه بوده است. از این رو، برخی چنار را نماد شاه و تاک را مظهر همسر او و دوام سلطنت دانسته‌اند که خون شاهی از طریق آن به نسل دیگر می‌رسیده است. «در اسطوره‌های ایرانی انگور نماد خون، نیروی اصلی حیات و نیروی زندگی است» (یاحقی، ۱۳۶۹: ۱۰۷).

«در دوره باستان موبدان در روز مهرگان میوه‌هایی از جمله انگور سپید برای پادشاه به ارمغان می‌آوردند و اعتقاد داشتند که خوردن آن‌ها بسیاری از آفات و بلاها را دور می‌دارد» (فرهنگ جهانگیری، ۱۳۵۱: ۲-۲۲۰۱). در عرصه هنر اسلامی نقش اسلیمی را نمودار تجریدی درخت و به ویژه تاک و متأثر از هنر دوره ساسانی، و ریشه آن را برگرفته از نقش درخت زندگی دانسته‌اند که پیشینه‌ای بسیار کهن در اعتقادات و هنر ایرانی دارد. نقش خوشه‌های انگور و شاخ و برگ تاک را در آثار هنری نواحی مرزهای غربی ایران دوره باستان و سپس دوره اسلامی به خوبی می‌توان دید (پوپ، ۱۳۳۸: ۸۲). با این همه، به سبب شهادت امام رضا (ع) با انگور مسموم، نزد شیعیان از ارج و قرب این میوه کاسته شده، و حتی در باورهای مردمی تأکید شده است که دانه انگور بر زمین افتاده را باید با پا له کرد؛ گو اینکه کندن بیخ تاک همچنان نهی می‌شود (مهوریان نمازی، ۱۳۷۴: ۲۲). استفاده از طرح برگ‌ها، پیچش ساقه‌ها و میوه درخت

الف. ساق کوتاه و قد کشیده در زمینه یک رنگ
ب. ساق بلند و قد کوتاه در زمینه یک رنگ
دو سرو و یک کاج:

قرار گرفتن یک کاج بین دو سرو و پرداختن بیشتر به جزییات کاج.
یک سرو و دو کاج:
قرار گرفتن یک سرو بین دو کاج و پرداختن بیشتر به جزییات سرو.
سه سروی:

طراحی سه سرو کوتاه
بعضا از نقش مایه گل‌ها نیز در اطراف درخت سرو استفاده می‌شود. (تصویر ۲)

درخت بید مجنون و تصویر آن در قالی‌های خشتی

در فرش بختیاری، بید مجنون سرسبزی و زندگی ویژه‌ای دارد. نقش بید در فرش‌های خشتی سرشار از زندگی و حرکت بوده است. برگ‌های درخت بید مجنون در دو طرف شاخه به صورت قرینه انعکاسی هستند. (تصویر ۳ و ۴) در بالاترین قسمت تنه درخت بید مجنون، بنا به سلیقه مردم هر منطقه یک گل طراحی می‌شود: گل هشت پر، چهار پر یا حتی به شکل یک مربع یا لوزی. از طرح برگ‌های بید مجنون نیز در خشت‌ها در اطراف گل‌های طراحی شده برای خالی نبودن فضای خشت استفاده می‌شود. (جدول ۲) درست در مقابل چنین تفکری، «نقش مایه بید مجنون که در نزد بیشتر مردم غرب (بید گریان) خوانده می‌شود نقش مایه‌ای پنداشته شده مالا مال از غم و اندوه. آن‌ها قالی‌هایی را که این نقش بر آن‌ها بود فرش عزا می‌خواندند و گفته می‌شود برای

جدول ۱۰. بررسی نقش طاقی ستوندار یا محرابی در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفیددشت	چالستر	شلمزار	شهرکرد	
			—				تصویر
طراحی ساده	انتزاعی با خطوط شکسته، استفاده از طرح لوزی در محراب	—	—	استفاده از یک گلدان در وسط محراب	خطوط محراب به صورت شکسته و هندسی	خطوط محراب به صورت منحنی،	توضیحات

جدول ۱۱. بررسی نقش گل زنبق در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

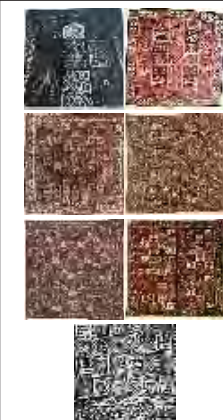

اردل	سامان	قهفرخ	سفیددشت	چالستر	شلمزار	شهرکرد	
—		—					تصویر
—	طراحی ساده و استفاده از یک رنگ، بیش از سه شاخه	—	انتزاعی	نزدیک به طبیعت، دو تا سه شاخه، تزئین اطراف زنبق با گل‌های دیگر	فضای خلوت، تک‌رنگ	نزدیک به طبیعت، سه‌شاخه‌ای، تزئین اطراف زنبق با گل‌های دیگر	توضیحات

نقش بسزایی داشته و بقایای آن هنوز قابل مشاهده است. در سیاحت نامه فیثاغورس، در فصل هفتم (آخرین سوگواری بر کورش) آمده است: «درباریان جملگی سواره و داریوش در جلو، شتابان تا سه هزار قدم از شهر براندند... شمار چنار از ده‌هزار افزون بود و هر یک دو شاخه درخت به دست داشتند، یکی نخل و دیگر سرو... چناری و تاکی به

انگور در اکثر فرش‌های چهارمحال و بختیاری به چشم می‌خورد. (تصویر ۵) در فرش‌های به دست آمده از قهفرخ چنین نقشی به دست نیامده است. (جدول ۳)

شاخه درخت و تصویر آن در قالی‌های خستی
شاخه، گل و برگ گیاهان مقدس در آیین‌های ایرانی

جدول ۱۲. بررسی نقش گیاه گلدار در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالشر	شلمزار	شهرکرد	
							تصویر
طراحی ساده و خلوت	انتزاعی	گل‌های ریز و یک‌رنگ	شاخه‌های زیگزاکی	قرارگیری شاخه‌ها به صورت عمودی، اندازه متفاوت گل‌ها	قرارگیری گل‌ها به صورت افقی و پراکنده، شاخه‌ها و گل‌های بیشتر، اندازه گل‌ها یکسان	شاخه‌های کمتر و نزدیک به طبیعت	توضیحات

جدول ۱۳. بررسی نقش قلمدان در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالشر	شلمزار	شهرکرد	
							تصویر
ساده یک‌رنگی، سفید و سیاه، لوزی	هندسی (لوزی و دایره)، ساده یک‌رنگی،	ساده یک‌رنگی، بیشتر دایره یا الماسی، خطوط مورب دورنگی	لوزی الماس‌نشان	بیشتر بازوبندی، گلی، لوزی و الماسی	ساده یک‌رنگی، سفید و سیاه، لوزی، ستاره	بیشتر بازوبندی، گلی، الماسی	توضیحات

جدول ۱۴. بررسی نقش طره در فرش‌های مناطق چهارمحال و بختیاری

اردل	سامان	قهفرخ	سفید دشت	چالشر	شلمزار	شهرکرد	
							تصویر
گل شبدری، طرح کله‌قندی یا زیگزاگ	طره بته‌جقه	گل و برگ	طرح محرمات یا پرجمی، کله‌قندی و انواع گل و برگ	استفاده از طرح کله‌قندی و نیم‌صلیب	انواع گل و برگ به همراه گل شبدری	گل شبدری یا جاپاگره‌ای ^۱	توضیحات

۱. آرایه گل شبدری یا جاپاگره‌ای در اکثر قالی‌های خشتی قدیم و جدید و بی‌بی‌باف مورد استفاده قرار می‌گیرد. این طرح در اکثر قالی‌های استان دیده می‌شود. اصل این طرح از کنگره بام منازل خوانین گرفته شده است (شعبانی خطیب، ۱۳۸۷: ۵۶).

جدول ۱۵. مقایسه انواع ویژگی‌های قالی‌های مناطق مختلف استان چهارمحال و بختیاری

نام منطقه فرشبافی	ویژگی‌ها				
	توضیحات	ظاهری		تکنیکی	
		رنگ	طرح	سبک بافت گره	
چالشر	طرح‌ها طبیعی‌تر و خطوط نرم‌تر (گردش و بیچش خطوط) به‌نظر می‌رسند.	استفاده از سرو دورنگ: یک طرف سبز و طرف دیگر زرد، استفاده از رنگ‌های شتری (قهوه‌ای روشن)، زرد کاهی، آبی تخم‌ساری (رنگ روشن و آبی خاکی)، نیلی سیر، کللیل (آبی پررنگ)، قرمز (صورتی سیر)، بدنی (صورتی باز)، طوسی، خاکی و بادامی.	استفاده از طرح کله‌قندی و نیم‌صلیب در طره، به‌کارگیری برگ‌های یک‌طرفه بر شاخه‌ها در نقش بید مجنون برای تزئین و پرکردن فضاهای خالی در اطراف تک‌گل‌های نقوش خشتی، از طرح برگ‌های بید مجنون استفاده شده است. نقش انگور، پر دان و طبیعی‌تر متجلی شده است. استفاده از نقوش خشتی ستوندار، پیاز، سرو، طاووس، خشک انگور، چمن په وره، بید مجنون و جانوری، حاشیه‌های گل فرنگ، شاخ گوزنی و حاشیه‌لندنی (استگی، ۱۳۹۰)	از پنجاه سال به این طرف دوپود شده است	مقارن
شهرکرد	اندازه اضلاع خشت‌های قالی شهرکرد مساوی‌اند. به‌دلیل پرشدن خشت‌ها با گل‌های ریز و درشت و تزئین آن‌ها، فضاهای خالی درون خشت‌ها کمتر است. انظر مرغوبیت، مقام دوم را بعد از چالشر دارد. نوع کامل‌تر قلمدان را داراست و بیشتر از طرح بازوبندی استفاده شده و جزئیات در بازوبندی‌ها بیشتر نشان داده شده‌اند (چامه طحاف، ۱۳۹۰)	رنگ زمینه اغلب مانند رنگ اولین زمینه خشت از ردیف دوم است. حاکم‌بودن رنگ قرمز یا والری بر فرش‌ها، جداسازدن موتیف‌ها با رنگ مشکی از زمینه، استفاده از رنگ سفید بیشتر از مناطق دیگر	موضوع فرش‌ها بیشتر بهار است. بیشتر از طرح بازوبندی برای قلمدان‌ها استفاده شده است.	دو پود	نامقارن
شلمزار	شکستگی در خطوط، طراحی ساده گل‌ها، موازی‌بودن خطوط طرح‌ها با خطوط خشت‌ها، طرح‌ها ساده، تجریدی و هندسی هستند. حاشیه بر این فرش‌ها، بازوبندی است، کاربرد حاشیه‌گل‌وبرگ	استفاده از رنگ زرد لیمویی در گل‌ها، استفاده از رنگ روشن در فرش‌ها، گل‌ها بعضاً رنگشان از سه رنگ متجاوز نمی‌شود.	استفاده کمتر از طرح بازوبندی در قلمدان‌ها، در قلمدان‌ها، بیشتر از گل‌های هندسی، چهارگوش، گل نیلوفر، گل‌های ریز ریحان و انواع شکوفه‌ها به‌کار رفته است. به‌کارگیری دو سرو و کاج در خشت‌ها، شاخه‌های بید مجنون کمتر هستند.	دوپود	مقارن
سامان	طرح‌ها تلفیقی از طرح‌های چالشر و شهرکرد است، طرح‌ها ساده، تجریدی و هندسی هستند، تنوع کمتر در فرش‌ها	استفاده از نوعی رنگ قهوه‌ای به‌نام قرا، رنگ حاشیه‌ها اغلب سفید، گرم، آبی سرمه‌ای که در حاشیه بزرگ به کار می‌رود.	به‌کارگیری فراوان از گل نیلوفر، قرینه انعکاسی در طرح‌ها، خوشه‌های انگور کم دان و ساده طراحی شده‌اند، کاربرد نقوش سه سرو، طره‌به‌تجه، استفاده از حاشیه گل و برگ	فرش‌ها از نوع یک پود هستند که خودشان به آن دوپود گویند (زیرا در هر ردیف پودی زده می‌شود که با ردیف بعدی متفاوت است)	مقارن
فرخشهر	طرح‌ها ساده، تجریدی و هندسی هستند.	استفاده از رنگ قهوه‌ای، در طراحی قلمدان، طرح بازوبندی و خطوط مورب دو رنگی دیده می‌شود.	بیشتر موضوعات را گل‌ها تشکیل داده‌اند، کاربرد طرح طاقی ستوندار، در حاشیه‌ها خطوط بیشتر شکسته شده‌اند، شاخه‌های بید مجنون کمتر است، دو سرو و کاج استفاده می‌شود، از نقش گل بادام استفاده شده است.	تک‌پود	مقارن
اردل	در طراحی خشت‌ها تعادل و قرینه وجود ندارد، ذهنی‌بافی و آزادی، تعادل در رنگ، طراحی ساده	استفاده از رنگ سبز ماشی درون خشت‌ها	استفاده از طرح فرش خشتی حوضی و حاشیه گل حوضی، کاربرد کمتر گل و گیاه در خشت‌ها، کاربرد شکل‌های ساده و لوزی در خشت‌ها	دو پود	مقارن
سفید دشت	طراحی ساده و انتزاعی و به‌صورت هندسی	استفاده از دو رنگ قرمز و آبی	تزیینات کمتر در اطراف نقوش درون خشت	تک‌پود	مقارن

تصویر ۹. فرش خشتی سفید دشت، مأخذ: willborg, 1972: 301

تصویر ۸. فرش خشتی سفید دشت، مأخذ: willborg, 1972: 299

تصویر ۷. کناره خشتی چالستر، مأخذ: www.catalinarug.com

می‌شود. در اطراف بته‌ها گل‌های ریز فضاهای خالی را پر می‌کنند. (جدول ۵) انواع مختلف بته جقه عبارت است از:

الف. بته سرکج
ب. بته بادامی (کشیده)
پ. بته سیری (کوچک)
ت. بته قهر و آشتی
ث. بته جفتی
ج. بته کاج (شبیبه به درخت یا میوه کاج)
چ. بته ماهی (شبیبه به ماهی)

در اطراف بته‌ها گل‌های ریز فضاهای خالی را پر می‌کنند.

گل رز (گل سرخ، گل فرنگ) و تصویر آن در قالی‌های خشتی

گل سرخ مظهر محبت و زیبایی است. عطر دل‌انگیز آن از دوران باستان ستوده شده و افسانه‌هایی که درباره گل سرخ نقل شده نسبت به سرزمین‌ها، نواحی، عادات و رسوم، فرهنگ‌ها و معتقدات مردم زیاد و متنوع است. مسلمانان معتقدند که گل سرخ از قطره عرق جبین پیغمبر به وجود آمده است. پیامبر اسلام به عطر گل سرخ علاقه وافر داشت و آن را بسیار استعمال می‌کرد. اکنون نیز عطر و گلاب گل سرخ را در مجالسی با ختم صلوات مصرف می‌کنند. گل محمدی نیز گل سرخ پرپر صورتی‌رنگ و مظهر زیبایی و جمال طبیعت به شمار می‌آید. پرویز تناولی در کتاب خود با نام تاپچه‌های چهارمحال چنین عقیده‌ای را نیز بیان می‌دارد: « طرح گل‌فرنگ در حقیقت نقش یک گل سرخ یا رز شکفته با برگ‌های اطرافش است. هنرمندان ایرانی و از جمله فرش‌بافان چهارمحال از این نقش استفاده بیشمار کرده‌اند. گاه این گل را تنها در قابی نشانده و با تکرار قاب‌ها نقشه خشتی منقشی از آن ساخته‌اند و آن را

اندازه طبیعی از زرناب» (فیثاغورث، ۱۳۶۳: ۱۵-۱۱۴).
به دست گرفتن شاخه سرو یا درختان مقدس دیگر هنوز هم در ایران به طور کلی منسوخ نشده است. در میان زرتشتیان تفت هنوز مراسم دید و بازدید عیدنوروز «زنان شاخه‌ای از سرو یا شمشاد و به ندرت مورد در دست می‌گیرند و تک تک یا گروه گروه به خانه‌ها می‌روند و مراسم عید را که قالب ریزی شده و تقریباً همیشه یکسان است به عمل می‌آورند.»
دیدارکننده زن به محض ورود شاخه سرو، شمشاد یا مورد را به دست کدبانوی خانه یا سایر افراد خانواده می‌دهد. با مقایسه، می‌توان نوعی پابندی نسبت به نوع ساختار شاخه حتی در انتزاعی‌ترین نمونه‌اش نیز ملاحظه کرد. (جدول ۴) برخی بافندگان بومی و همچنین بازاریان، این شاخه را به نام شاخه بادام یا چنار معرفی می‌کنند.

بته‌جقه و تصویر آن در قالی‌های خشتی

درباره اصل و منشأ این نقش نظرات مختلفی ارائه شده است. بعضی از کارشناسان این نقش را به شعله و نمادی از آتشکده زرتشتیان یا میوه کاج، نخل، بادام، صنوبر یا پرندۀ مهر تشبیه کرده‌اند و بعضی از کارشناسان آن را به شیارهای رودخانه جومنا در دره کشمیر و میوه انبه یا سوگی به معنی طوطی ماده در هند تشبیه می‌کنند (یساولی، ۱۳۷۵: ۱۰۳). نظریه دیگر این است که در نقش بته که تغییر شکل خیالی از نقش دیگری را می‌بینیم که این نقش سرو مینوسپنت است و طبق سنن موجود نماد فنا ناپذیری است. «بته در قرن پنجم هجری بر روی تولیدات دیگر از جمله ظروف برنزی دیده شده است» (هانگلدین، ۱۳۷۵: ۳۲). این طرح به اشکال مختلف در قالی‌های خشتی آمده است. به دلیل شباهت این طرح با میوه بادام، گل بادام نیز خوانده

تصویر ۱۲. فرش خشتی سامان، مأخذ: www.ebay.com

تصویر ۱۱. فرش خشتی فرخشهر، مأخذ: کرمانی، ۱۳۷۵: ۱۰۸

تصویر ۱۰. فرش خشتی فرخشهر، مأخذ: www.cyruspersiancarpets.com.au

نخل و تصویر آن در قالی‌های خشتی

در این گروه، عناصر و اجزای آخرین نمونه به طرح هندسی تبدیل شده است. «این چند ضلعی‌های متحدالمرکز به‌عنوان یک نخل بدون آنکه از منشأ آن اطلاعی داشته باشیم غیر قابل شناخت هستند» (استون، ۱۳۸۶: ۷۸). البته این نقش بیشتر شبیه به درخت سرو است، چراکه درخت سرو در دو نوع پا کوتاه و پا بلند در فرش بختیاری وجود دارد. در بیشتر این درخت‌ها در مرکزشان یک یا دو شاخه گل ترسیم شده است. (جدول ۹)

طرح طاقی ستوندار گلدانی (محرابی) و تصویر آن در قالی‌های خشتی

بیشتر این دستبافت‌ها با طرح‌های شکسته و هندسی تزیین و با ترکیب رنگ‌های گوناگون اجرا شده‌اند. هنرمند بافنده در این بافته‌ها از نقش محراب برای تزیین دست بافت‌های اثرش استفاده کرده است. درون این خشت‌هایی که با نقش محراب تزیین می‌شوند از عناصر تجریدی، درخت، ستون، آتشدان و گلدان استفاده شده است. (جدول ۱۰)

گل زنبق و تصویر آن در قالی‌های خشتی

در فرهنگ ایران گل زنبق (زنبق) نماد امرداد و جشن امردادگان است. گل زنبق تنها و دوتایی طراحی می‌شود و در صورت فضای خالی خشت، از گل‌های دیگر به همراه آن استفاده کرده‌اند. (جدول ۱۱)

گیاه گلدار (شاخه گل) و تصویر آن در قالی‌های خشتی

می‌تواند یک درخت گلدار باشد. (تصویر ۹ و ۱۰) در پایه آن دو گیاه جدا از هم کوچک‌تر دیده می‌شوند که در نهایت به رزتی تبدیل می‌شوند و همچنین می‌توان بوته گلدار هم باشد. (جدول ۱۲)

قاب آینه نامیده‌اند. گاه دسته‌ای از این گل‌ها را به جای ترنج میانی فرش گذاشته‌اند و آن را ترنج گل فرنگ خوانده‌اند» (تناولی، ۱۳۷۷: ۲۰) (تصویر ۶ و ۷). طراحی این گل به رنگ‌ها و اندازه‌های گوناگون صورت می‌گیرد. (جدول ۶)

درخت کاج و تصویر آن در قالی‌های خشتی

کاج‌ها به دو صورت طراحی می‌شوند: ساده و مطبق. کاج‌هایی که به صورت ساده طراحی می‌شوند کوتاه‌اند و به ندرت در قالی‌های خشتی وجود دارند. کاج‌های مطبق که به وفور در طرح‌های خشتی در کنار سرو یا در خشتی جداگانه طراحی می‌شوند حداکثر شش طبقه و حداقل دو طبقه‌ای هستند. در بیشتر خشت‌هایی که نقش کاج دارند نقش یک طاووس یا پرندهای دیگر در کنار کاج طراحی می‌شود. بعضاً از نقش مایه گل‌ها نیز در اطراف کاج استفاده می‌شود. (جدول ۷) به طور کلی کاج‌ها در سه فرم در این فرش‌ها دیده می‌شوند:

الف. کاج تنها

ب. یک کاج بین دو سرو

ج. دو کاج اطراف یک سرو

گلدان و تصویر آن در قالی‌های خشتی

گلدان و درخت یا گل از نقوش ایرانی است که از تمدن‌های پیش از تاریخ سومری و عیلامی براساس شواهد و اسناد موجود تا به امروز نقش خود را در هنر ایرانی کاملاً حفظ کرده و به شیوه‌های گوناگون طبیعی و انتزاعی زینت بخش هنر سنتی و صنایع دستی ایرانی شده است. در اینجا انواع بیشتری در شیوه اجرا و پردازش گلدان‌ها نسبت به نحوه اجرای عناصر ترکیب بندی باغی دیده می‌شود. (جدول ۸) در برخی قاب‌ها بر زمینه ساده یک رنگ و گاهی هم با محراب نیز آمده است. (تصویر ۸)

تصویر ۱۵. فرش خشتی اردل، مأخذ:
نکویی، ۱۳۷۴: ۱۵۰

تصویر ۱۴. فرش خشتی اردل، مأخذ:
کرمانی، ۱۳۷۵: ۱۰۱

تصویر ۱۳. فرش خشتی سامان، مأخذ:
کرمانی، ۱۳۷۵: ۱۱۱

میرزا احمد نصر می‌دانند، ولی نوعی از آن در قالی‌های سامان نیز به کار رفته است. اطراف هر خشت چهار قلمدان وجود دارد و به عبارتی هر قلمدان مابین دو خشت قرار می‌گیرد. (تصویر ۱۱ و ۱۲) قلمدان‌ها با گل‌های گوناگون و با رنگ‌های متضاد تزیین می‌شوند. در قالی‌های خشتی شلمزار و قهفرخ از بند ساده‌ای استفاده می‌کنند. (جدول ۱۳ و ۱۴)

طرح بازوبندی (قلمدان) و تصویر آن در قالی‌های خشتی
نقش مایه به‌کاررفته در بند مابین خشت، بند قلمدان یا طرح بازوبندی نام دارد. به دلیل به‌کارگیری طرح‌های روی قلمدان و شباهت اندازه قلمدان با بند خشت، این نام را در زمان قاجار برای بند خشت انتخاب کرده‌اند.
اهالی چالستر ابداع این طرح مابین خشت‌ها را از

نتیجه

با تطبیق نقوش فرش‌های مناطق اطراف استان چهارمحال و بختیاری با یکدیگر می‌توان آن‌ها را از یکدیگر بازشناخت. البته با بررسی این نقوش می‌توان دریافت که قالی باف آزادانه و به طور ذهنی ذوق هنری خود را نیز در به تصویر کشیدن این نقوش به کار برده است. این نقوش از نظر شکل و ترکیب تفاوت‌های بسیار اندکی دارند. به طور کلی می‌توان وضعیت فرش باقی در استان چهارمحال و بختیاری را به دو دسته تقسیم کرد:

۱. فرش‌هایی که بدون نقشه بافته شده‌اند (خاصیت ایلیاتی و عشایری بیشتر برای مصرف خانواده) (تصویر ۱۳ تا ۱۵)
۲. فرش‌هایی که از روی نقشه بافته شده‌اند

در بررسی به عمل آمده در تحقیق موارد ذیل حاصل شد:

- الف. بیشترین نقش به‌کاررفته در قاب‌های خشتی، نقش درخت سرو و سپس درخت بید مجنون است.
- ب. بیشترین اسناد تصویری به‌دست آمده از فرش‌های مناطق شهرکرد و چالستر است.
- پ. طرح‌های شاخص در این فرش‌ها اکثراً گیاهی است و به ندرت از نقش حیوانات و انسان استفاده شده است.
- ت. به جز طرح‌های فرش‌های مناطق شهرکرد و چالستر که با خطوط نرم‌تر و منحنی ترسیم شده‌اند در بقیه مناطق این استان، نقوش اکثراً با طراحی ساده و خطوط شکسته ترسیم شده‌اند.
- ث. غالب فرش‌ها در این استان با گره متقارن و بدون کاربرد قلاب و با دست انجام می‌شود.
- ج. فرش‌های استان چهارمحال و بختیاری در مناطق سفیددشت و فرخ‌شهر به صورت تک‌پود است و در بیشتر مناطق به صورت دوپود اجرا می‌گردد. البته تک‌پود بودن این مناطق جای بسیار تأمل است. به طور مثال فرش خشتی سامان به صورت تک‌پود بافته می‌شود اما در واقع دوپود است و پود دوم نسبت به سایر

مناطق متفاوت باردیف بعد گذاشته می شود.

اجرای نقوش خشتی روی قالی‌ها بیشتر بنا به درخواست سفارش دهندگان بوده است. بررسی اصالت نقوش خشتی فرش منطقه چهارمحال و بختیاری نیز از همه نظر حائز اهمیت است، زیرا با آگاهی به آن می توان ضعف‌ها و قوت‌ها را شناخت و درصد تقویت قوت‌ها و محو ضعف‌ها برآمد. در این مقاله ارزش شیوه ذهنی باقی، شناسایی ماهیت و غنی بودن طرح‌ها و سلیقه بافندگان حاصل شد.

منابع و مآخذ

- استکی، محمود (تولیدکننده و فروشنده فرش چهارمحال و بختیاری). ۱۳۹۰. مصاحبه با مؤلف. آذر ۱۳۹۰. استون، پیتر. ۱۳۸۶. «نقشمایه‌های ایرانی»، ترجمه مریم یوسفی، کتاب ماه هنر.
- اینجوی شیرازی، حسین بن حسن. ۱۳۵۱. فرهنگ جهانگیری به کوشش رحیم عقیفی. مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه فردوسی.
- آزپاد، حسن و حشمتی رضوی، فضل الله. ۱۳۷۲. فرشناه ایران. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی. بهمنی، پردیس و صفاران، الیاس. ۱۳۸۹. سیر تحول و تطور نقش و نماد در هنرهای سنتی ایران، دانشکده هنر و رسانه دانشگاه پیام نور.
- پوپ، آرتور. ۱۳۲۸. شاهکارهای هنر ایران. ترجمه پرویز ناتل خانلری. تهران: علمی و فرهنگی.
- تتاولی، پرویز. ۱۳۷۷. تاپچه‌های چهارمحال و بختیاری. تهران: یساولی.
- جامه طحاف، محمود (تولیدکننده و فروشنده فرش چهارمحال و بختیاری). ۱۳۹۰. مصاحبه با مؤلف. بهمن ۱۳۹۰. زارعی، محمدرضا. ۱۳۸۲. نقش خشتی از پازیریک تا چهارمحال و بختیاری، مجموعه مقالات اولین سمینار ملی تحقیقات فرش دستباف (ج ۲).
- ژوله، تورج. ۱۳۸۱. پژوهشی در فرش ایران. تهران: یساولی.
- شعبانی خطیب، صفرعلی. ۱۳۸۷. فرهنگنامه تصویری آرایه و نقش فرش‌های ایران. تهران: سپهر اندیشه.
- صوراسرافیل، شیرین. ۱۳۸۹. از آبی آسمان و سرخی دشت، فرش چهارمحال و بختیاری. تهران: آفتاب اندیشه.
- فیثاغورث. ۱۳۶۳. سیاحتنامه فیثاغورث در ایران. ترجمه یوسف اعتصامی. تهران: دنیای کتاب.
- قاضیانی، فرحناز. ۱۳۷۶. بختیاری‌ها، بافته‌ها و نقوش. ماهجوریان نمازی، علی اکبر. ۱۳۷۴. باورها و بازی‌های مردم آمل، ساری.
- نصیری، محمدجواد. ۱۳۸۵. فرش ایران. تهران: پونک.
- هانگلدین، آرم. ۱۳۷۵. قالی‌های ایرانی. ترجمه اصغر آریمی. تهران: فرهنگسرا.
- یاحقی، محمدجعفر. ۱۳۶۹. فرهنگ اساطیر و اشارات داستانی در ادبیات فارسی. تهران: فرهنگ معاصر.
- یساولی، جواد. ۱۳۷۵. مقدمه‌ای بر شناخت قالی ایران. تهران: فرهنگسرا.

A Comparative Study of Kheshti Rugs Motifs in Regions of Chaharmahal and Bakhtiari Province

Samira Aghadavood, M.A, Handicraft Art University, Isfahan, Iran.

Meysam Barari, M.A, Faculty of the Art Isfahan University, Isfahan, Iran.

Received: 2013/4/7 Accept: 2013/7/10

Iranian rural carpets are major sources for the study of Iranian rural art and culture. Applications of motifs and colors of these carpets reflect the culture, customs, art and lived experience of the local people. The presence of common aspects in frames of Kheshti rugs and their colors, indicate the presiding spirit of the works, inspired by their interaction with nature. There are differences in both the appearance and technique thus to better recognize the Kheshti rugs of different regions of Chaharmahal and Bakhtiari province it is essential to study the visual characteristics of motifs within the frames. The aim of this paper is to better recognize the Kheshti rugs' motifs, describing and categorizing these motifs, and increasing the knowledge to distinguish the rugs coming from these regions and also besides exploring each and every motif theoretically, the visual components, color, size, abstraction or simplification of motifs, etc have been taken into account.

The following questions have been focused on:

1. What are the most frequent motifs in kheshti carpets coming from the different areas of the province?

2. What are the differences between the rug motifs of these areas?

Drawing on published material and field research, the method in this article is comparatively analyzing documents, books and the Kheshti rugs' motifs from different areas of Chaharmahal and Bakhtiari province leading to a comparative study of the Kheshti rugs' motifs from different regions of the province.

Kheshti rugs' motifs vary greatly and change depending on the weavers' taste, but the general theme and motifs within the frames mostly involve vegetation and trees while birds and beasts are less frequently depicted.

Kheshti rug motifs coming from the villages of Saman, Farrokhsahr, shalamzar, Sefieddasht and Ardalare abstracted but in Chalshotorand Shahrekordrugs are more realistic.

Key words: Kheshti Rug, Kheshti design, Penner, Chaharmahal and Bakhtiari Province, Rural Carpet.